

ПРЕВЕНЦИЯ ЗА ЗДРАВЕ И БЕЗОПАСНОСТ ПРИ РАБОТА ВЪВ ФИРМА

Доц. д-р инж. Ирена Николова

Технически университет – София, (България)

Резюме. Настоящата публикация е посветена на осигуряване на превенция за здраве и безопасност при работа във фирма. За максимално постигане на целта е необходимо фирмата да изгради и внедри система за управление на здравето и безопасността при работа. Основна процедура на системата е процедурата за превенция за здраве и безопасност при работа.

В публикацията са определени и разработени основните елементи, които да осигурят превенция за здраве и безопасност при работа във фирмата. Това са: регистър на нормативните актове за осигуряване на здравето и безопасността при работа във фирмата; информираност на персонала за рисковете; идентифициране и оценяване на рисковете; здравни грижи за персонала; инструктажи и обучения; използване на лични предпазни средства; трудови злополуки и наранявания.

Направени са изводи за осигуряването на превенция за здраве и безопасност при работа във фирма.

Ключови думи: превенция; здраве и безопасност при работа; рискове; инструктажи и обучения

1. Въведение

Здравословните и безопасни условия на труд са едно от основните човешки права. Фирмите се нуждаят от структуриран подход към управлението на здравословните и безопасни условия на труд, базиран на оценката на риска. Този подход всъщност са системите за управление на здравето и безопасността при работа.

Внедряването на система за управление на здравето и безопасността при работа води до намаляване на инцидентите, здравните проблеми, загубите на време и средства, причинени от отсъствия по здравословни причини.

Настъпват положителни изменения във вътрешната нагласа на работниците към подходящата за тях работна среда, което води до намаляване на разходите за изплащане на обезщетения по предявени искове.

Въвеждането на системата е проява на загриженост и отговорност на фирмата към условията на труд и повишава доверието към нея не само на нейните работници, но и на клиентите, партньорите и на обществото, като цяло.

Целта на превенцията за здраве и безопасност при работа във фирмата е да определи и ограничи отговорностите в системата за управление на здравето и безопасността при работа, главните функции на системата и методите при идентификация и оценяване на рисковете на работното място. Това е основна процедура в системата, която описва начините за изпълнение на задълженията, произлизащи от законодателството и според стандарта БДС ISO 45001:2018.

Стандарт БДС ISO 45001:2018¹ определя изискванията за система за управление на здравето и безопасността при работа и дава указания за прилагането му. Стандартът е разработен с цел да се даде възможност на фирмите да контролират и овладяват рисковете и да подобряват своята дейност, за да се гарантира управлението на условията за осигуряване на здравето и безопасността при трудовата дейност.

Този стандарт може да се прилага във всяка фирма, която желае да демонстрира ангажираност по отношение безопасността на труда, да управлява и минимизира рисковете за трудовото здраве на своите работници. С внедряването на система съгласно БДС ISO 45001:2018 фирмата печели доверието на контролните органи по безопасност на труда, удовлетворява своите работници, от гледна точка на тяхната безопасност и здраве, намалява загубите от общи и професионални заболявания и трудови злополуки, създава се спокойна и творческа обстановка в трудовия колектив. В резултат на това се постига намаляване на производствени загуби и увеличаване на производителността на труда.

2. Регистър на нормативните актове за осигуряване на здравето и безопасността при работа във фирмата

Въвежда се и се поддържа регистър на нормативните актове за осигуряване на здравето и безопасността при работа, които се отнасят за фирмата.

Регистърът е общ за цялата система и неговата актуална и валидна версия е достъпна. Актуализации се правят редовно, в случай на промяна на който и да е нормативен акт, свързан с дейността на фирмата.

Основният европейски нормативен акт е Директива на Съвета от 12 юни 1989 година за въвеждане на мерки за насърчаване подобряването на безопасността и здравето на работниците на работното място (89/391/ЕИО)². Тази директива има за цел да въведе мерки, с които да насърчи подобрения в областта на безопасните и здравословни условия на труд на работниците. Съдържа общите принципи за предотвратяване на професионалните рискове, опазването на безопасността и здравето, отстраняването на рисковите фактори, информирането, обучението на работниците и техните представители.

Основните национални нормативни актове са:

– Кодекс на труда³. Този кодекс цели да осигури свободата и закрилата на труда, справедливи и достойни условия на труд, както и осъществяване на социален диалог между държавата, работниците, служителите, работодателите и техните организации за уреждане на трудови и непосредствено свързани с тях отношения.

– Закон за здравословни и безопасни условия на труд⁴. С него се регламентират правата, задълженията и отговорностите за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд на страните в трудовия процес на всички нива: най-високото – държавата, минаващо през основната фигура – работодателя, и стигащо до всеки участник в трудовата дейност, като се определя и рамката на изискванията към организацията на тази дейност. Законът категорично изисква създаването във всяко предприятие на система за превантивност, обхващаща цялостната организация на работа, технологии, работни места и работно оборудване, и всички участници в трудовата дейност.

– Наредба № 3 от 27 юли 1998 г. за функциите и задачите на длъжностните лица и на специализираните служби в предприятията за организиране изпълнението на дейностите, свързани със защитата от професионалните рискове и превенция на тези рискове⁵. Тази наредба се отнася за органите за безопасност и здраве при работа. Те подпомагат работодателя при изпълнение на задълженията му за осигуряване на безопасни и здравословни условия на труд.

– Наредба №3 от 25.01.2008 г. за условията и реда за осъществяване дейността на службите по трудова медицина⁶. Работодателят осигурява обслужване на работещите от служба по трудова медицина, като е длъжен да осигури условия за осъществяване на извършваните от службата дейности и да оказва съдействие на нейните специалисти.

– Наредба № 7 от 23 септември 1999 г. за минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд на работните места и при използване на работното оборудване⁷. Тази наредба се прилага във всички предприятия и места, където се осъществява трудова дейност. Работодателят осигурява прилагането на изискванията на тази наредба за работните места, трудовия процес и при използване на предоставеното работно оборудване.

– Наредба № 3 от 19 април 2001 г. за минималните изисквания за безопасност и опазване на здравето на работещите при използване на лични предпазни средства на работното място⁸. Лични предпазни средства се използват, когато рисковете не могат да бъдат избегнати или намалени достатъчно чрез средства за колективна защита, както и посредством мерки, методи и процедури при организация на работата. Когато рискът не може да се отстрани по друг начин, работодателят осигурява на работещите необходимите лични предпазни средства.

– Наредба № 5 от 11 май 1999 г. за реда, начина и периодичността на извършване на оценка на риска⁹. Оценяването на риска се извършва от работодателя с участието на службите по трудова медицина, органите за безопасност и здраве и другите специалисти от фирмите. Когато е необходимо, работодателят може да привлече и други външни организации и специалисти. Оценяването на риска обхваща работните процеси, работното оборудване, помещенията, работните места, организацията на труда, използването на суровини и материали и други странични фактори.

– Наредба № 15 от 31 май 1999 г. за условията, реда и изискванията за разработване и въвеждане на физиологични режими на труд и почивка по време на работа¹⁰. С тази наредба се цели осигуряване на устойчива работоспособност, намаляване на умората и опазване здравето на работещите. Въвеждането на физиологични режими на труд и почивка по време на работа е неразделна част от цялостната фирмена политика за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд.

3. Информираност на персонала за рисковете

При постъпване на работа всички новоприети работници се запознават с трудовия правилник на фирмата. Новоприетият работник потвърждава с подписа си, че е бил запознат с тези документи, приема ги и по време на работа ще ги спазва. Става въпрос за указания, които имат общ превантивен характер, след което новопостъпилият работник се завежда на работното място с инструктаж на самото работно място.

В рамките на този инструктаж ръководителят на съответния отдел е длъжен да запознае и осведоми работника за: оценяването на рисковете на съответното работно място; използваните лични предпазни средства; документите, съдържащи указания за спазване на безопасността на труда; оказването на първа помощ; дейности и месторабота на фирмения лекар и др.

Новоприетият работник потвърждава с подписа си, че е бил инструктиран на работното място и е разбрал всичко. Инструктажът се провежда в деня на възникване на трудовите отношения и преди неговото провеждане не може да бъде възлагана никаква работа на новоприетия работник.

4. Идентифициране и оценяване на рисковете

Преди въвеждането на съоръженията в изпитателна експлоатация отговорният работник изисква предварителна оценка на рисковете за здравето и безопасността при работа. При оценяване на рисковете се изхожда от предположение, че новото инсталирано съоръжение изпълнява условията.

Специалистът по здраве и безопасност при работа в сътрудничество с отговорния работник подготвя производството и заинтересования персонал на производствения отдел и оценява предварителните рискове за здравето и без-

опасността при работа, включително евентуалните условия за минимизирането им, и предлага на управителя на фирмата за одобряване на въвеждането на производственото съоръжение в изпитателна експлоатация. За изпитателна експлоатация се счита експлоатацията на производствено или друго технологично съоръжение преди довършване на процеса за одобряването му.

Идентифицират се рисковете и се оценяват.

– Приемлив риск. Търпима степен на риск. Провежда се мониторинг на ситуацията и се поддържа ниска степен на риск.

– Нисък риск. Търпима степен на риск. Поставя се ударение на провеждането на мониторинг на ситуацията и се поддържа ниска степен на риск с цел постигане на по-ниска степен.

– Среден риск. Провежда се оценяване и се въвеждат достъпни мерки за понижаване на риска. Провежда се мониторинг на ситуацията и риска се понижава на най-ниската разумна степен.

– Висок риск. Рискът трябва да бъде понижен. Провежда се мониторинг на ситуацията и се осъществяват методите за понижаване на риска и за усъвършенстване.

На базата на преценката за сериозността на риска се вземат съответните подходящи решения, както и мерки за понижаване на степента на риск или за неговото елиминиране. Осигурява се редовното актуализиране на преценката за рисковете.

По време на идентификацията и оценяването на рисковете се разработват вътрешни инструкции за безопасна работа, съдържащи всички указания за безопасност за конкретната производствена линия, технологичен блок или работно място. Този документ е част от така наречената управлявана документация за даденото работно място. Тези инструкции са неделима част от обучението на всеки работник във фирмата за неговото работно място.

Необходимо е да се поддържа регистър на рисковете чрез актуализации. Актуализация се прави винаги когато има промяна, която има или може да има основно влияние върху оценяването на сериозността на някой риск (промяна на техническото състояние, промяна във вероятността за наличие на несъответствие, промяна на последствията за работниците, промени в законодателство, изискванията на заинтересованите страни). Инициатива за идентифициране на нов риск или преоценяване на вече съществуващ риск в регистъра може да подаде всеки работник.

5. Здравни грижи за персонала

Здравните грижи за персонала се осигуряват от лекаря за фирмените превантивни грижи. Той обезпечава и координира всички дейности, свързани с оказването на превантивни грижи за всички производства, като сътрудничи със специалиста по здравето и безопасността при работа за идентификаци-

ята и оценяването на здравните рискове и възможностите за възникване на професионални заболявания. Отговаря за подходяща организация на първа помощ в рамките на отделните производства. Провежда инструктажи на ръководните кадри за оказване на първа помощ и осигурява тяхната екипировка. Разработва травматологични планове за отделните производства. Регистрира професионални заболявания и сътрудничи със здравните органи при тяхното оценяване и преодоляване. Организира редовни превантивни прегледи на персонала.

6. Инструктажи и обучения

При постъпване на работа във фирмата всеки работник се запознава с трудовия правилник на фирмата и с други важни документи. След постъпване на работното място работникът се регистрира в системата за периодични обучения и инструктажи по здраве и безопасност при работа. При постъпването на работното място началникът на работното място винаги запознава работника под формата на инструктаж по вътрешни инструкции за безопасна работа. Същото е валидно и при преместване на работника на друго работно място с други видове рискове и вътрешни инструкции за безопасна работа.

Всеки работник е длъжен да мине запознаване с вътрешни инструкции за безопасна работа не само при постъпване на работното място, но също така при каквато и да е промяна (дейност, технология, ново изделие и др.) или в определени от работодателя периоди. Организацията на тези инструктажи се осигурява от съответния производствен или административен отдел, за който се отнасят вътрешни инструкции за безопасна работа. Обучават се редовно ръководните кадри както за проблематиката на здраве и безопасност при работа, така и за пожарна и аварийна безопасност, опазването на околната среда и оказване на първа помощ. В рамките на оценяване на рисковете и съгласно Кодекса на труда се определят периодите за обучение в областта на здраве и безопасност при работа. За всички обучения и инструктажи трябва да се води отчет.

7. Използване на лични предпазни средства

Работодателят е задължен да защитава своите работници от злополуки, рискове, влошаване на здравето и от професионални заболявания. Главни инструменти са използване на безопасни технологии на производство, модерни и безопасни машини и организация на труда.

В случай че защитата на здравето и живота на работниците не може да бъде осигурена чрез горепосочените или други подходящи мерки, работниците трябва да бъдат екипирани при изпълняването на съответната работа с подходящи лични предпазни средства, които им осигурява работодателят. Начина, условията и срока за използването им дефинира специалистът по здраве

и безопасност при работа на базата на броя и сериозността на рисковете на работното място, характеристиката на работата и работното място. Списъкът с лични предпазни средства се допълва винаги при възникване на нови рискове, нови технологии или промяна на трудовите условия, които са идентифицирани, преценени и изискват използването на лични предпазни средства.

В рамките на началните и периодичните инструктажи работниците се инструктират за правилното използване на личните предпазни средства.

8. Трудови злополуки и наранявания

Всички работници и главно работниците с ръководни функции са задължени със своята работа и ръководна дейност да създават подходящи условия за предотвратяване на злополуки. При злополука всеки работник е задължен да окаже веднага първа помощ в рамките на своите знания и възможности и след това да информира за случилото се своя ръководител.

За организацията на начина за ефективно оказване на първа помощ при злополука отговаря лекарят за фирмените превантивни грижи. Той организира в сътрудничество с ръководителите на производствените центрове дейност и обучения за оказване на първа помощ на всички ръководни кадри, които са постоянно обучавани за дадената дейност и практически подготвяни за оказване на първа медицинска помощ и грижи.

За правилното документиране на трудовите злополуки и разследването на всичко свързано с тях, както и за съобщаването на съответните институции, отговаря специалистът по здраве и безопасност при работа и ръководителите на съответните отдели. За тази цел той провежда редовно обучение и инструктажи на ръководителите на работниците от производството, насочени към правилното документиране на злополуките и разследването на източниците и причините за злополуките.

9. Изводи

С внедряването на система за управление на здравето и безопасността при работа съгласно стандарта БДС ISO 45001:2018 фирмата въвежда строги правила за управление и осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд за своите работници.

За осигуряване на превенция за здраве и безопасност при работа във фирмата трябва да се създаде регистър на нормативните актове за осигуряване на здравето и безопасността при работа, да се информира персоналът за рисковете, да се идентифицират и оценяват рисковете, да се осигурят здравни грижи за персонала, да се провеждат инструктажи и обучения, да се използват лични предпазни средства, да се създадат подходящи условия за предотвратяване на трудови злополуки и наранявания.

БЕЛЕЖКИ

1. Стандарт БДС ISO 45001:2018. Системи за управление на здравето и безопасността при работа. Изисквания с указания за прилагане.
2. Директива на Съвета от 12 юни 1989 година за въвеждане на мерки за насърчаване подобряването на безопасността и здравето на работниците на работното място (89/391/ЕИО), текуща консолидирана версия: 11/12/2008, достъпна онлайн: <http://data.europa.eu/eli/dir/1989/391/2008-12-11>.
3. Кодекс на труда (изм. ДВ. бр.70 от 20 август 2024 г.), достъпен онлайн: <https://lex.bg/laws/ldoc/1594373121>.
4. Закон за здравословни и безопасни условия на труд (доп. ДВ. бр. 27 от 29 март 2024 г.), достъпен онлайн: <https://lex.bg/laws/ldoc/2134178305>.
5. Наредба № 3 от 27 юли 1998 г. за функциите и задачите на длъжностните лица и на специализираните служби в предприятията за организиране изпълнението на дейностите, свързани със защитата от професионалните рискове и превенция на тези рискове (изм. ДВ. бр.102 от 22 декември 2009 г.), достъпна онлайн: <https://lex.bg/laws/ldoc/-549931007>.
6. Наредба №3 от 25.01.2008 г. за условията и реда за осъществяване дейността на службите по трудова медицина (обн. ДВ. бр.14 от 12 февруари 2008 г.), достъпна онлайн: <https://lex.bg/laws/ldoc/2135579273>.
7. Наредба № 7 от 23 септември 1999 г. за минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд на работните места и при използване на работното оборудване (изм. ДВ. бр.95 от 29 ноември 2016 г.), достъпна онлайн: <https://lex.bg/laws/ldoc/-549670400>.
8. Наредба № 3 от 19 април 2001 г. за минималните изисквания за безопасност и опазване на здравето на работещите при използване на лични предпазни средства на работното място (изм. и доп. ДВ. бр.99 от 26 ноември 2021 г.), достъпна онлайн: <https://lex.bg/laws/ldoc/-549167616>.
9. Наредба № 5 от 11 май 1999 г. за реда, начина и периодичността на извършване на оценка на риска (доп. ДВ. бр.100 от 24 ноември 2020 г.), достъпна онлайн: <https://lex.bg/laws/ldoc/-549691391>.
10. Наредба № 15 от 31 май 1999 г. За условията, реда и изискванията за разработване и въвеждане на физиологични режими на труд и почивка по време на работа (обн. ДВ. бр.54 от 15 юни 1999 г.), достъпна онлайн: <https://lex.bg/laws/ldoc/-549687807>.

PREVENTION FOR HEALTH AND SAFETY AT WORK IN THE COMPANY

Abstract. This publication is dedicated to ensuring prevention of health and safety at work in a company. To achieve the goal as much as possible, the company needs to build and implement a health and safety management system at work. The main procedure of the system is the procedure for prevention of health and safety at work.

The publication defines and develops the main elements that will ensure prevention of health and safety at work in the company. These are: a register of regulatory acts for ensuring health and safety at work in the company; awareness of personnel about risks; identification and assessment of risks; health care for personnel; briefings and training; use of personal protective equipment; occupational accidents and injuries.

Conclusions have been drawn about ensuring prevention for health and safety at work in a company.

Keywords: prevention; occupational health and safety; risks; briefings and trainings

✉ **Dr. Eng. Irena Nikolova, Assoc. Prof.**

Technical University of Sofia,
Bulgaria

E-mail: inikolova@tu-sofia.bg